

A40408
9(c2)
B 536

ВИСОЦЬК:

із глибини віків
до сьогодення

Смотрицький М. Плач східної Церкви.

Сповідна книга Свято-Успенської церкви с.Висоцьк (1843-1912 рр.)

Творение старого старца нашего Кирилла, епископа Туровского съ предварительным очерком истории Турова и Туровской епархии до XIII века. – Киев. 1880 г.

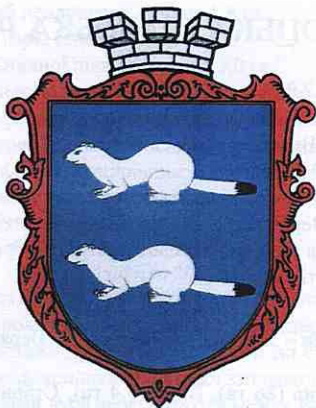
Теодорович Н.И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. – Почаев. 1889 г.

Фіалкова Гітл. Єврейська книга пам'яті (Висоцьк) “Висоцьк Ізкар”, 1963 р.

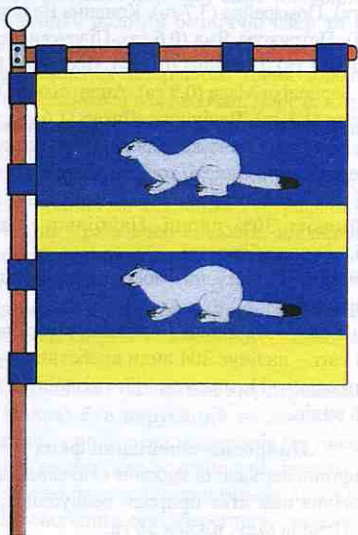

З м і с т

Дорогі земляки!	3
Символіка Висоцька.....	5
Гімн Висоцька.....	6
Висоцька сільська рада	8
<i>Е.Руліковський.</i> Історична довідка про містечко Висоцьк.....	21
Під владою російського двоголового орла.....	39
Натхненні революцією.....	42
Знову під Польщею	44
Радісний вересень	52
Війна. Евакуація	57
Повоєнна відбудова	115
Висоцьк в установах	119
Духовність. Освіта. Культура	159
Тисячолітній Висоцьк	197
Вони залишили помітний слід в історії розвитку Висоцька	214
Післяслово.....	230
Використана література	230

Герб та прапор с.Висоцьк

ВИСОЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

Площа – 12812,0 га.

Населення – 2952 чол.

Центр – село Висоцьк.

Утворена в 1940 році.

Об'єднує територіальні громади жителів сіл Висоцьк, Хилін, а з 1981 року і село Вербівка.

Розташована в північно-західній частині Дубровицького району Рівненської області.

Природні умови

Територія ради – Західне Полісся в складі Верхньо-Прип'ятської низовини.

Річки – Горинь (86 га), Вир (15,4 га), Старий Случ (13,9 га), Ухчища (14,5 га), Бистринка (5,1 га), Старина (2,7 га), Мала Річка (1,5 га), Серет (1,0 га), Чаква (1,0 га), Струм'є (5,3 га), Горинка.

Озера – 26, в т.ч. Велике Почаївське (58,0 га), Мале Почаївське (7,0 га), Гризаніха (4,5 га), Помарайка (3,7 га), Кривина Велика і Мала (3,3 га), В'юнища (1,2 га), Петрикова Яма (0,6 га), Підсусенська (0,8 га), Вирок (0,7 га), Махніха (0,1 га), Глинища (0,2 га), Посереді (1,6 га), Барцеліха Велика (1,5 га), Барцеліха Мала (0,9 га), Андрусьове Готлібове (1,0 га), Маргулісова бухта (1,3 га), Велінцове, Пчево (1,6 га), Світина (1,3 га), Переріз (1,0 га), Хаїмець, Осовське, Калінського, Удельча, Радунки.

Ґрунти – дерново-підзолисті, торфоболотні.

Рослинний світ – характерний для лісової зони.

Ліси – займають 30% площі. Найбільш поширені соснові, сосново-дубові, сосново-березові.

Луки – займають 12% площі і зосереджені в заплаві р.Горинь – болотисті та справжні.

Болота – займають 5% площі – низинні, переходові та верхові.

Тваринний світ – налічує 304 види хребетних, у т.ч. круглороті і риби – 34, земноводні – 11, плазуни – 7, гніздові та зимуючі птахи – 186, ссавці – 66 видів.

Природно-заповідний фонд

- Ландшафтний державний заказник «Почаївський», площа 712 га.
- Гідрологічна пам'ятка природи республіканського значення «Озеро Велике Почаївське», площа 58 га.

- Висоцький дендропарк, площа 1,5 га.
- Борейків парк, площа 2,5 га.
- Парк дільничної лікарні, площа 5,0 га.
- Гори Хилінські, площа 105,0 га, повністю заліснені в 1950-х роках, з багатою флорою і фауною. Там розташоване верхове болото «Климчикове» з природними зарослями журавлини дрібнолистої. Наприкінці XIX ст. відомим мандрівником Владиславом де Монтресором тут вперше було ним зустрінуто таке дерево, як вільха зелена та дуб *Quercus pedunculata* (*Wyssockiana*).

Про дерева Висоцька

Для Висоцька (Височка, Вишограда), заснованого більш як тисячу років тому в непрохідних лісах Полісся, характерною особливістю є наявність природних дубових лісів. Ще й до сьогодні неподалік Висоцька збереглися залишки реліктової заплавної поліської діброви з могутніми деревами дуба черешчатого (в межах Висоцького державного заказника). Питання збереження цієї унікальної пам'ятки природи порушувалося ще у 1959 році перед Висоцькою районною радою.

За переказами місцевих жителів, саме непрохідні дубові ліси, що оточували Висоцьк разом з безліччю озер та річки Горинь з притоками, давали надійний захист від ворогів і слугували надійним та довговічним будівельним матеріалом. Човни-довбанки і донедавна були надійними плавзасобами для височан. Двоє їх зберігається в музеї історії села. А знайдені вони були на дні річки Горинь. Вік їх сягає більше як 200 років.

Ще в 1895 році відомий польський краєзнавець Едвард Рулік-ковський у своєму дописі до Словника Географічного Королівства Польського та інших країв слов'янських, відзначав, що поблизу Висоцька (в Хилінських горах) ростуть рідкісні дерева такі, як вільха зелена та дуб висоцький.

До речі, відомий мандрівник Владислав Монтресор саме у Висоцьку зустрів його вперше і описав його, давши при цьому йому назву «висоцький».

Ольос, ольс в Калінові (вільховий ліс, переважаючою породою якого є вільха зелена) був вирубаний на початку 50-х років XX століття, а у 80-х роках проведена меліорація (осушення) цих земель на площі понад 150 га. Зараз це розпайовані сіножаті височан.

Роки і століття не були милостивими до висоцьких реліктових борів та дібров. До сьогодні в селі збереглися лише поодинокі дерева,

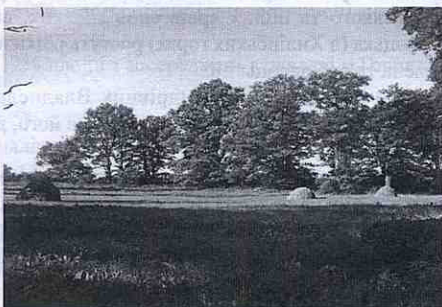
свідки легендарної історії Висоцька. Зокрема в Борейковому парку, створеному на території давньоруського городища IX-XIII століття у 1805 році, ще й донині росте Модрина європейська (чотири дерева). В природних лісах у нас вона не проростає. Найстарішими деревами у Висоцьку місцеві жителі вважають два дерева липи дрібнолистої, що ростуть біля Свято-Успенської православної церкви поряд з давньоруським городищем. За місцевими переказами, вони ровесниці першої православної церкви у Висоцьку, збудованої володарями його князями Соломарецькими у 1639 році. Вік їх сягає понад 470 років. Ясен звичайний перед церковною брамою приблизно такого ж віку. Ровесника давньоруського городища дуба черещатого місцеві вандали знищили недавно. Він був розміщений над кріпосним ровом і своїм патріаршим виглядом дратував очі злочинця. Не обминула лиха доля і старезного ясена однолисточкового в Борейковому парку. Кілька років тому поглимився над ним невідомий вандал, розпаливши багаття у величезному дуплі дерева, заповненому порохнявою, і він загинув.

Така участь спіткала і віковічні липи, що росли на території місцевого лісгоспу. Вони, за переказами місцевих старожилів, були залишками діброви, де знаходилося язичницьке капище.

На вулиці Підвисоцькій біля садиби Нагорної Тетяни Іовни росте в'яз шорсткий, якому понад 200 років.

На заплавах луках по обидві сторони річки Горинь зустрічаються поодинокі екземпляри дуба черещатого. Їх налічується понад 120. Найстаріші з них ростуть неподалік Громлів'я (Громівля). Це ще залишки Висоцької заплавної діброви. Найстарішому з них понад 500 років. Про це свідчать місцеві перекази.

Завдяки турботам висоцьких лісівників та місцевих жителів 100 га такої діброви залишилося і до сьогодні між селами Лютинськ та Велюнь та знаходяться в заповідному фонді лісгоспу.

*Гідрологічна пам'ятка природи
республіканського значення
"Озеро Велике Почаївське"
площею 58,0 га*

с.Висоцьк.

*Борейків парк площею 2,5 га,
закладений в 1805 році*

*Давньоруське
городище
IX-XIII ст.
с.Висоцьк.
Замкова гора.
2005 р.*

Є просто храм,
Є храм науки,
А є іще природи храм
З лісами, що простерли руки
Назустріч сонцю і вітрам.
Святий цей храм
Цілодобово для нас відкритий в кожную мить,
Заходь, сиди, будь серцем чуйний,
Хай і тебе він освятить.

Прекрасна наша голуба планета. Єдина жива серед мертвих світів. Ми отримали в спадок невимовно прекрасний і багатообразний сад. Щастя – бути з природою, бачити її, розмовляти з нею. Краса її Величності не може не бентежити душу.

Коли виїжджаєш на лоно природи і спостерігаєш, як усе живе жадібно підставляє себе під сонячне проміння, купається в ньому, коли дивишся на квітучі луки чи обережно підступаєш до таємничого болота, чуєш пташиний спів у лісі чи стоїш біля джерела-животоку, – тоді особливо виразно відчуваєш, яка прекрасна наша Земля. Кожен її куточок.

І, мабуть, немає на світі іншої теми, яка б так хвилювала людські душі, як оця. Скільки мальовничих куточків ваблять людей своєю чарівністю. Найчастіше уві сні ми мандруємо джунглями Амазонки, африканськими саванами й засніженими просторами Антарктиди. Але далеко не кожному вдалося здійснити ці мрії. А от мандрівка краєм, де ми живемо, – цілком реальна. І головне – вона не лише захоплююча... Ви не зустрінете екзотичних, велетенських – до метра в діаметрі – квітів, не побачите пташку розміром з метелика і метелика – розміром з пташку.

Гармонія і краса не обминули природу Дубровиччини, зокрема нашого рідного села Висоцьк. Таке багатство, таке різноманіття на порівняно невеликій території не скрізь знайдеш на Рівненщині. Бо є у нас віковічні дубові діброви, безкрайні луки, блакитна гладінь озер та річок.

Варто від'їхати на північ від нашого села, заглибитись у ліс, пройти через стіну струнких сосен та ялинок, білокорих берізок, крислатих дубів, прослухавши різноголосий хор пташиної дрібноти, що дзвенить навкруги. Перед очима відкривається мальовнича гладінь лісового озера, що має назву Велике Почаївське. І відразу розумієш: оце і є справжня, неповторна краса – тиха, довірлива і велична.

Хороше посидіти у погожий вечір чи в час ранкового туману біля озера, коли все єство огортає якийсь особливий, мрійливий настрій. З протилежного берега лунуть гортанні звуки птахів, поруч, у зарослях осоки, бавиться тепловій. Вода тихесенько хлопочеться біля берега, обмиваючи коріння старих сосен, які, здається, ось-ось пірнуть під воду. Вода в озері темна, непрозора. Немовби щось ховає під собою і не хоче показувати людям.

Не одне покоління височан розповідає трагічну легенду, пов'язану з Почаївським озером, фрагмент якої описаний в “Історичній довідці про містечко Висоцьк” з словника географічного Королівства Польського та інших країв слов'янських Едуарда Руліковського, виданого в місті Варшава 1895 р. (переклад на українську мову здійснено Самуїлом Микитовичем Мальком, уродженцем Висоцька, відомим політичним та військовим діячем Польщі, маршалом Війська Польського).

“...Коло села Річиця, яке належало до Висоцького ключа, знаходяться два великі озера. Вони об'єднані каналом. У глибині їх можна натрапити на палі дерева, що, правдоподібно, були слідом старих прибережних поселень. Науковцями вони ще не досліджені. За місцевими легендами, тут існувала в давнину оселя “Почаїв”, яка за гріхи і злочинство жителів запала в землю разом з церквою, а безодню покрили води озера. Кожного разу на Великдень, як розповідає легенда, з глибини озера долинають церковні дзвони і жалібні стогони.

З археологічних пам'яток часто можна знайти тут намиста з червоного сланцю. Були це амулети, яким поклонялося і носило на шії місцеве населення...”

В 1975 році Велике Почаївське озеро було взято під охорону. Через 5 років пам'ятку природи піднято до рангу ландшафтного

заказника “Почаїв” республіканського значення (знаходиться на території Висоцького держлісгоспу). Територія заказника разом з усіма об’єктами природи, що на ній знаходяться, становить площу 927 га. Головним його завданням є охорона і збереження болотного масиву і двох мальовничих озер: Великого і Малого Почаївського загальною площею 79 га, а також усього комплексу рослинного світу, які мають значне естетичне, краєзнавче і гідрологічне значення для Західного Полісся, підтримання загального екологічного балансу в регіоні.

Озера дуже мальовничі і по-справжньому унікальні. Береги Великого Почаївського озера низовинні, дно слабозамулене, торф’яне. Вода темна, майже непрозора з підвищеним вмістом гліцерину. Прибережно-водна рослинність, яка утворює вузьку смугу, представлена угрупованнями з очерету, невеличкими фрагментами скупчень латаття сніжно-білого (занесені до “Зеленої книги України”).

Навколишні краєвиди Великого Почаївського озера є суто поліськими.

Більшість території займають болота. На північний захід розкинулися типові чорновільхові ліси з крушиною в підліску. Трав’яний покрив складають вологолюбні види. Подекуди високо піднімаються пухнасті волоті куничника сіруватого, купає у нерухомій воді товсте, але всередині порожнисте стебло цикута. Це її настоєм, за легендою, отруївся Сократ. На підвищеннях буйно розростається папороть болотна, із заростей якої визирають брунатно-червоні пониклі квіти вовчого тіла. Рослини густо переплітаються між собою, закривають гілки і стовбури повалених дерев, розростаються навколо трухлявих пнів.

У трав’яному покриві ховають свої розетки росички – круглолиста та більш рідкісна – середня.

Рідкісні для України рослинні угруповання боліт у Почаївському заказнику займають найзначніші площі. Розріджені невисокі сосни. Під ними густі зарості багна, від різкого запаху якого паморочиться голова. Люди здавна шанують цю рослину: вона цілюща, допомагає лікувати астму.

Під ногами стелиться красивий, різноколірний килим сфагнового моху – бурий, зеленкуватий, червоний. Росте пухівка піхвова – “смикавка”, як її називають. Смикнеш – і залишиться в

Едвард Руліковський

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ПРО МІСТЕЧКО ВИСОЦЬК

ІЗ СЛОВНИКА ГЕОГРАФІЧНОГО КОРОЛІВСТВА
ПОЛЬСЬКОГО ТА ІНШИХ КРАЇВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

(м.Варшава 1895 рік)

Переклад на українську мову здійснено за сприяння Самуїла Микитовича Малька, уродженця Висоцька, відомого політичного та військового діяча Польщі. Переклад здійснено в 1986 році.

Висоцьк, відомий під назвою Вишоград, – містечко над річкою Горинь, Ровенський повіт.

Висоцьк віддалений від Житомира на 330 верст, на 130 верст від Рівного, на 3 версти від станції Висоцьк Поліської залізничної дороги (Віленсько-Ровенської).

Має 217 дворів, 1702 православних мешканці, 13 католиків, близько 100 євангелістів, багато жидів.

Містечко має свою церкву Успіння Пресвятої Богородиці, яка побудована з дерева на мурованому фундаменті в 1877 році, народну школу, жидівську божницю і головне правління (волость).

Тут відбувається п'ять ярмарків на рік, в основному сільськогосподарських знарядь і плодів. Гміна охоплює 16 місцевостей, які мають 518 будинків і 5184 мешканці. Селянам надано право земельної власності на 13560 десятин (5540 десятин орної) землі. Також у межах гміни є 53142 десятини великої земельної власності і 385 десятин церковної. Вся територія гміни охоплює 67087 десятин земель (7776 десятин орної землі) і має 7768 мешканців.

Станція Висоцьк Віленсько-Ровенської залізниці, яка міститься між станціями Горинь і Дубровиця, віддалена на 3806 верст від Вільна і 129 верст від Рівного.

З одного боку Висоцьк омивають води р.Горинь і її притоки Баламутки, а з другого боку – річка Сирет, утворюючи ніби острів, який із землею поєднують мости і греблі.

На високій, людськими руками насипаній горі, височить двір (колись замок), і саме цій горі завдячує місцевість свою назву. З лівого боку Горині, де лежить сам Висоцьк, околиця називається Заріччям, права – Поліссям. Обидві околиці являють собою рівну, лісисту низовину. На Заріччі зустрічаються, однак, велика площа польна. В непрохідних лісах так званого Полісся розкинулись рідко села. Луки біля річки багаті на сіна і жирні пасовиська. Земля, перемішана з глиною і піском, – врожайна. Тут добре родить жито, пшениця, просо, гречка, льон і картопля.

Багаті поклади залізної руди знаходяться в різних місцевостях.

Ліси тут перетинаються струмочками, болотами. Ці болота мають місцеві назви “Морочно” і “Гадо”. Вони відрізняються тим, що перші мають дно піщане, а другі – чорноземне. Назва “Гадо” походить від старослов’янської мови і означає “чорне”. Тільки в деяких назвах сьогодні можна зустріти старий вираз, такий, як “галка” (птаха), Галич (місто) і “гадо” (болото).

Серед низин зустрічаються невеликі підвищення, ряд яких має назву “гори Хилінські”. Є багата флора, яка має свої надзвичайні риси. Дерев, які тут ростуть, не з’являються в жодній місцевості, як наприклад: Вільха зелена (*Alnus glytunosa*). Це дерево перший раз зустрів відомий мандрівник Владислав Монтресор, і *Quequs pedunculata*, якого теж назвав “Wysockiana”.

Янтар (бурштин) у невеликих окрушинах є у Гориню в багатьох місцях.

Ліси завжди були першою основою заселення.

Також пам’ятки з кам’яного віку розкидані по околиці, що свідчить про споконвічне заселення цих сторін.

У стародавні часи люди шукали тут пристановища. Наружевич розповідає, що Кастан Корженьовський, дідич Століна, розташованого поблизу Висоцька, подарував для фізичного

кабінету Станіслава Августа виготовлені з каменю молоток і долото, які були знайдені в Століні під час копання колодязя (вставка до Герм. Таціта, т. 1,12).

Коло села Річиці, яке належало до Висоцького ключа, знаходяться два великі озера. Вони об'єднані каналом. У глибині їх можна натрапити на палі дерева, що, правдоподібно, були слідом старих прибережних поселень. Науковцями вони ще не досліджені. За місцевими легендами, тут існувала у давнину оселя "Почаїв", яка за гріхи і злочинство жителів запала в землю разом з церквою, а безодню покрили води озера. Кожного разу на Великдень, як розповідає легенда, з глибини озера долинають церковні дзвони і жалібні стогони.

З археологічних пам'яток часто можна тут знайти намиста з червоного сланцю. Були це амулети, яким поклонялося і носило на шії місцеве населення, а розсіяне воно густо по цілому краю від Прип'яті аж до Дніпра і його приток Ірпіня, Росі, Роставиці.

В давнину побережжям Гориня володіли слов'янські племена. Околиці Висоцька заселені, однак населенням мішаним, були ніби граничною межею, перехідним пасом від роду древлянського до роду дреговичанського. Назва села Грані, поблизу Дубровиці, здається, є саме пам'яткою цих двох слов'янських племен.

Відомо з історії, що вже в XI столітті серед тубільних племен почали ширитися розбоєм удільні варязько-руські князі, про яких згадки розкидані в літописі вже за 1116 рік. Русь управлялась удільно, і тому вже тоді на цих захоплених землях князі з династії Рюриків віддавали перевагу своїй території, названій "Погоринські городи", що лежали між Горинем. Серед них були: Городна (кілька миль від Висоцька), де засів на престолі рід Всеволодка Володимировича, який князував тут від 1116 по 1182 роки (Іпатіївський літопис), далі над Горинем – Дубровиця, ще далі над тією річкою – Степань, і нарешті – Пересопниця і Дорогобуж.

Початки самого Висоцька важко дослідити, але здається, якщо ця місцевість вже тоді існувала, то була частиною Дубровицького району.

Острівне положення Висоцька давало повну безпеку від несподіваного нападу і, ніби укріплене природою, могло бути бажаним сховищем для тих, хто хотів у ньому осісти. Тому цілою дубровицькою околицею володіли наприкінці XII століття дубровицькі руські князі. Серед них відомі в історії князі – князь Гліб Юрійович, правнук Михайла Святополка, який брав участь у голосній переможній Єрельській битві Святослава Всеволодовича в Київському князівстві з половецьким ханом Кобяком. Інший дубровицький князь Олександр став не менш відомим своєю смертю в 1224 році над річкою Калкою, де русини від монголів понесли кривавий розгром. Князь Олександр разом із братом Андрієм і князем Мстиславом Мстиславовичем, потрапивши в руки ворога, загинули мученицькою смертю. Після загарбання Русі монголами зникли надгоринські гради. Згодом, коли Литва вигнала татар і стала спадкоємицею руських земель, знову надгоринські гради почали підніматися з руїн.

Також знаходимо відомості, що у XV столітті Дубровиця вже була коронною волостю, якою від імені господаря управляли намісники. Знаємо, що таким намісником в 1476 році був Тимофій Володимирович, князь Масальський.

Невдовзі село це дісталось в дарунок князям Ольгімунтовичам Гольшанським. Воно стало досить велике, займало давню територію князя Дубровицького. До нього входили так звані "дзвін" Дубровицький (слово "дзвін" в даному випадку означає "парафія, ключ") зі Століном, Сеховом (сьогодні Томашгород), Стрільськом, Курашем і Висоцьком. Немає відомостей про те, якому з князів Гольшанських було подароване це село і в якому році. Треба припускати, що ці добра міг отримати хіба Іван, князь Гольшанський, син Юрія, внук Семена Івановича, званого "лютим", який був тестем Владислава Ягелли (Нарбут, хроніка Биховця), а правнук Івана Ольгімунтовича за дорученням князя литовського Вітольда був київським намісником (1379-1401 рр.). Таким чином, рід князів Гольшанських був знатний і до того ж чисто литовський. Свій родовід вони вели від литовського князя Рамунта, син якого Гольша заснував оселю, дав їй назву від свого

Святкування 1000-річчя Висоцька. 14 жовтня 2005 р.

Представники народного депутата України О.Абдуліна вручають ключі від автомобіля швидкої допомоги лікарю дільничної лікарні Черпаку В.П.

Зі святом височан вітає голова секретаріату Рівненської обласної ради Опанасик Л.Я., уродженець Висоцька

Гості з Білорусі – народний етнографічний гурт "Верасень" з селища Речиця Столінського району

Народні гуляння під час свята

Переоблік дерев у дендропарку виконують члени учнівського лісництва ЗОШ I-III ст. с.Висоцьк. 2002 р.

Збір насіння дуба червоного в дендропарку ДП "Висоцьке ЛГ" членами учнівського шкільного лісництва ЗОШ I-III ст. с.Висоцьк. 2002 р.

Доповнення шкільки самшита вічнозеленого членами учнівського лісництва ЗОШ I-III ст. с.Висоцьк. 2002 р.

Під час практичного заняття з проведення бусольного знімання ділянки лісу учнями шкільного лісництва ЗОШ I-III ст. с.Висоцьк. 2003 р.

П'ятиярусний іконостас
Свято-Успенської
православної церкви
с.Висоцьк до пограбування.
2006 р.

Виносна Свято-Вознесенська
ікона Свято-Успенської церкви
с.Висоцьк

Виносна ікона Успіння
Пресвятої Богородиці
Свято-Успенської
православної церкви
с.Висоцьк. 2005 р.
(викрадена в 2007 р.)

Ікона Почаївської Божої Матері
(спускна) точний список ікони
Почаївської лаври Свято-Успенської
православної церкви с.Висоцьк.
(викрадена в 2007 р.)